

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

¹Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Досліджено стан інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних промислових підприємств за сучасних умов. Проаналізовано динаміку основних показників інноваційної та інвестиційної активності в промисловості України. Визначено основні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Окреслено основні напрямки вирішення ідентифікованих проблем.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інноваційно-інвестиційний розвиток, інноваційна активність, інвестиційна активність.

Вступ

Посилення внутрішніх і зовнішніх загроз у соціально-економічній сфері, кризові перетворення, економічний спад в країні, втрата вітчизняними підприємствами частини ринків збуту значно ускладнюють умови їх господарювання. На сьогодні для більшості промислових підприємств країни постає питання виживання в умовах складних трансформацій економічної системи, що вимагають від українських підприємств відповідності високим вимогам сучасного глобального ринку: підвищення ефективності господарювання на якісно новій основі.

Як показує світовий досвід, подолання глибокої кризи та подальше зростання неможливі без інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості країни.

Відновлення економічного зростання в Україні вимагає побудови нової моделі економічного розвитку, заснованої на інноваціях з їх інвестиційним забезпеченням. Цей напрямок зростання сьогодні виступає основним фактором здійснення перебудови економіки і є важливою складовою соціально-економічного розвитку держави.

У працях як вітчизняних, так і закордонних фахівців досліджено проблеми і перспективи інноваційно-інвестиційної діяльності та розвитку. Варто відмітити роботи таких науковців, як О. Амоша, І. Ансофф, І. Бланк, Т. Блудова, Т. Задніпряна, С. Захарін, С. Ілляшенко, М. Портер, Л. Федулова, В. Хобта, Н. Чухрай, Л. Шморгун, Й. Шумпетер та ін. Незважаючи на значну увагу фахівців до питань інноваційно-інвестиційного розвитку інституційних одиниць, сучасні перспективи подальшої інтеграції України у світову економічну систему, швидкий розвиток НТП, загострення конкурентної боротьби висувають жорсткі вимоги та вимагають посиленої уваги до цього процесу. Це, в свою чергу, вимагає ідентифікації існуючих проблем інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних підприємств за умов кризових перетворень в країні та пошуку відповідних напрямків щодо активізації цього процесу як джерела економічної стабільності, зростання та формування довгострокових конкурентних переваг господарюючих суб'єктів.

Метою роботи є дослідження стану та основних проблем інноваційно-інвестиційного розвитку вітчизняних промислових підприємств за сучасних умов господарювання.

Результати дослідження

Загострення політичної та посилення економічної нестабільності в країні, що в разі підсилені збройною агресією та окупацією територій, практично знищують вітчизняну економіку. Близько 25 % промислового потенціалу країни призупинено, 10 % — фізично зруйновано. Витрати на об'єкти складають близько 90 млрд грн (3,8 млрд доларів) [1].

Негативні тенденції прослідковуються і в динаміці основних макроекономічних показників країни. За даними Державної служби статистики України відбулось зниження основних макроекономічних показників порівняно з відповідним періодом попереднього року: обсяг ВВП (2014 р.) —

6,8 %; експорт товарів і послуг (I квартал 2015 р.) — 32,6 %; імпорт товарів і послуг (I квартал 2015 р.) — 35,6 %; обсяг промислової продукції (січень—квітень 2015 р.) — 21,5 %; реальний наявний дохід населення (2014 р.) — 8,4 % [2].

Досить чутливими до дестабілізаційних кризових змін в країні виявились іноземні інвестиції. З початку 2014 року Україна втратила 10,3 млрд доларів інвестицій, у той час як приплив капіталу становив 1,9 млрд доларів [3]. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України на 1 січня 2015 року становив 45,916 млрд доларів, що на 11,140 млрд доларів, або на 19,5 %, менше показника на початок 2014 року в 57,056 млрд доларів. Значно зменшились за січень—березень 2015 року обсяги освоєння капітальних інвестицій вітчизняними підприємствами (14,8 % порівняно з відповідним періодом попереднього року) [2]. Як зазначають експерти, країна не мала таких втрат навіть в кризовому 2008 році.

Інноваційно-інвестиційна модель економічного зростання показала себе як пріоритетний шлях розвитку провідних країн світу, спрямований на якісне покращення господарювання підприємств і життя громадян.

Інновації відіграють визначальну роль в ефективному розвитку економік країн світу. Стрімко зростає наукоємність ВВП, збільшується кількість зайнятих у науково-технічній сфері, нарощуються кошти на її фінансове та ресурсне забезпечення. Світовий ринок наукоємної продукції зростає в 2—2,5 рази швидше порівняно з темпами росту світової економіки [4]. Загрозливою для України тенденцією є погіршення динаміки рівня витрат на науково-технічну діяльність, задовільним значенням яких вважається 2 % від ВВП [5]. Питома вага загального обсягу витрат на науково-технічну сферу в Україні в 2014 році становила 0,66 % ВВП (2013 р. — 0,77 %), у тому числі за рахунок коштів державного бюджету — 0,26 % ВВП (2013 р. — 0,33 %). Водночас у 2012 році середній рівень обсягу витрат на наукові дослідження та розробки країн ЄС у ВВП становив 2,06 %. Більшою частка витрат на дослідження та розробки була у Фінляндії — 3,55 %, Швеції — 3,41 %, Данії — 2,99 %, Німеччині — 2,92 %, Австрії — 2,84 %, Словенії — 2,80 %, Франції — 2,26 %, Бельгії — 2,24 %, Естонії — 2,18 % та Нідерландах — 2,16 % [2; 4].

Більшість науковців вказують на те, що стан інноваційних процесів у країні є кризовим і не відповідає рівню промислово розвинутих країн світу. За результатами 2014 року в міжнародному рейтингу за Глобальним індексом інновацій Україна посіла 63 місце, піднявшись з 71 позиції 2013 року (2012 р. — 63 місце, 2011 р. — 60 місце). Лідерами рейтингу 2014 року стали Швейцарія, Великобританія та Швеція. В десятку змогли потрапити Фінляндія, Нідерланди, США, Сінгапур, Данія, Люксембург і Гонконг [6]. Варто зауважити, що провідні країни світу займають чільні місця в першій тридцятці рейтингу, періодично змінюючи свої позиції та не залишаючи відповідних груп. При цьому глобальні кризові перетворення стали поштовхом до нарощування інноваційно-інвестиційного потенціалу розвинутих країн світу, тоді як інші країни в умовах спаду пригальмовують свій розвиток, втрачаючи попередні здобутки та лише поглиблюючи кризовий стан.

Такі тенденції характерні і для України. В 2014 р. інноваційною діяльністю у промисловості країни займалися 1609 підприємств, або 16,1 % обстежених промислових підприємств (2013 р. — 1715 підприємств, або 16,8 %; 2012 р. — 1758 підприємств, або 17,4 %). На низьку інноваційну активність вітчизняних промислових підприємств вказує зниження частки суб'єктів господарювання, що впроваджують інновації. В 2014 році лише 12,1 % обстежених промислових підприємств впроваджували інновації (в 2013 р. — 12,9 %; в 2012 р. — 17,2 %). Недостатніми є обсяги реалізованої промисловими підприємствами інноваційної продукції. Прослідковується тенденція до зменшення цього показника: відсоток реалізованої інноваційної продукції зменшився з 3,3 % в 2013 році до 2,5 % в 2014 році [2].

Вихід України з кризи та становлення її як високотехнологічної країни у глобальному економічному просторі неможливі без перебудови вітчизняної промисловості на засадах інноваційності. Інноваційне зростання потребує формування цілісної системи фінансування, що ґрунтуватиметься на залученні та ефективному використанні фінансових ресурсів з різних джерел.

Проведений аналіз показав, що основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні завжди були власні кошти підприємств. В 2014 році для фінансування інноваційної діяльності було витрачено 6540,3 млн грн власних коштів підприємств (або 85,0 % загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали 9 підприємств, місцевих бюджетів — 12, загальний обсяг яких становив 349,8 млн грн (4,6 %); кошти вітчизняних інвесторів отримали 6 підприємств, іноземних — 11, загалом їхній обсяг становив 146,9 млн грн (1,9 %); кредитами скористалося 39 підприємств, обсяг яких становив 561,1 млн грн (7,3 %) [2]. Переважне фінансування

інноваційних процесів власними фінансовими ресурсами стримує інноваційний розвиток і збільшує відставання вітчизняних підприємств у впровадженні нововведень. Варто зауважити, що світовий досвід фінансування інноваційної діяльності свідчить про переважне використання саме позикових коштів з різних джерел.

Недостатність внутрішніх інвестиційних ресурсів актуалізує залучення у промисловий сектор прямих іноземних інвестицій. Задовільним для інвестиційно-інноваційної безпеки України вважається рівень залучення прямих іноземних інвестицій, за якого відношення їх чистого річного приросту до ВВП знаходиться на рівні 6 %. Натомість в Україні цей показник є критично низьким та виявляє тенденцію до скорочення: у 2010 р. він становив 4,2 %, у 2011 р. — 4,3 %, у 2012 р. — 3,8 %, у 2013 р. — 1,8 %, що свідчить про вкрай недостатні обсяги залучення прямих іноземних інвестицій в економіку [5].

Рушійними силами, які негативно впливають на приплив іноземних інвестицій в економіку країни, є політична нестабільність, збройні конфлікти, міждержавні або міжурядові етнічні, політичні та громадянські конфлікти, у тому числі масові заворушення [7]. Зрозуміло, що на інвестиційний клімат в державі безпосередньо впливають ризики: чим вищим є рівень ризику, тим меншим буде приплив інвестицій в країну. В умовах, що склалися, інвестувати в економіку України досить складно. На сьогодні інвестори знаходяться в стані очікування стабілізації ситуації в країні, покращення бізнес-клімату та створення сприятливих умов для інвестування та ведення бізнесу.

Станом на четвертий квартал 2014 року в Україні спостерігались найгірші показники індексу ділового клімату серед 21 держави Центральної та Східної Європи. Це випливає зі звіту, який щотримісяччя оприлюднює Австрійський контрольний банк (Oesterreichische Kontrollbank). Експерти пояснюють таку ситуацію війною на Донбасі. Згідно з опитуванням, протягом року показник кон'юнктури для України знизився на 44 процентні пункти — до мінус 52. Загалом шкала індексу сягає від +100 до -100. Показник ділових прогнозів інвесторів погіршився на 37 пунктів, показник ділового клімату — на 37 пунктів, показник інвестицій — на 13 пунктів. Усі показники перебувають у негативному значенні шкали, вказуючи на песимізм інвесторів [8].

Рівень достатності інвестицій для забезпечення економічного розвитку на засадах технологічної модернізації промислового виробництва визначається дотриманням норми інвестування стосовно ВВП, що є важливим індикатором інвестиційної безпеки держави, задовільне значення якого за оцінками фахівців має становити 25 % [9]. Однак в Україні спостерігається дефіцит інвестиційних ресурсів. Значення показника капітальних інвестицій до ВВП досягло та перевищило норму в Україні лише в 2008 році (28,7 %), найнижчий рівень інвестування стосовно ВВП спостерігався в 2014 році (13 %).

За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації, яка провела оцінювання інвестиційної привабливості України за показником «Індекс інвестиційної привабливості» рейтинг України в січні—березні 2015 року становить 2,51 бали за п'ятибальною шкалою. Цей показник майже не відрізняється від попереднього результату, отриманого наприкінці 2014 року (2,5 з 5 можливих) [10].

Опитування українських промислових підприємств, проведене Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на початку 2015 року в рамках проекту «Ділова думка», показує, що виробники оцінюють діловий клімат в країні та власну фінансово-економічну ситуацію гірше, ніж в попередньому кварталі. Найгострішими проблемами для підприємств за результатами опитування є низький попит на продукцію, несприятлива політична ситуація та брак обігових коштів. Вагомими факторами негативного впливу залишаються брак сировини та матеріалів, високі кредитні ставки, надмірне оподаткування, несприятливий регуляторний клімат, високий конкурентний тиск та ін. Однак ці проблеми відійшли на другий план порівняно із більш критичними питаннями, пов'язаними із ринками збуту та загальною політичною ситуацією в країні [11].

Варто зазначити, що кризові перетворення можуть мати і позитивний вплив на економічну систему України в довгостроковому періоді, давши поштовх реформам і перебудові економіки на засадах інноваційності. Виникає необхідність всеохоплюючої модернізації та розбудови промислового комплексу України шляхом ефективного спрямування інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток промислових підприємств, що може стати рушійною силою економічного зростання держави.

Реалізація можливостей для зростання України в довгостроковій перспективі потребує значних ресурсів і зусиль. Пріоритетна роль у цьому процесі належить владі, що має стати стрижнем розбудови промислового комплексу країни на засадах високотехнологічного розвитку. За перспектив європейської інтеграції України реалізація політики інноваційно-інвестиційного зростання є беза-

льтернативним шляхом, спрямованим на відновлення конкурентоспроможного потенціалу вітчизняних підприємств і забезпечення добробуту європейського рівня.

Значною перешкодою для інноваційно-інвестиційного розвитку є недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази, несформованість інституційного середовища для зростання економіки. Програми уряду та законодавчі акти, що декларували інноваційну спрямованість розвитку вітчизняної економіки, є досить формальними, фрагментарними, непослідовними, такими, що не виправдали очікувань і прогнозів. Управління інноваційними процесами на державному рівні здійснюється безсистемно, без належної уваги до їх інвестиційного забезпечення та відповідного контролю. Без чіткої законодавчої бази та ефективної інституційної системи її використання не діють стимули розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій, втрачаються можливості для науково-технічного розвитку країни.

Інтеграція України у високотехнологічний економічний простір зумовлює потребу у формуванні середовища для інноваційного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Низька ефективність механізмів державної підтримки та стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів в промисловості країни значно гальмують впровадження у виробничий процес нових знань і технологій.

Значною проблемою в напрямку активізації інноваційно-інвестиційних процесів в країні є відсутність налагоджених взаємозв'язків між владою, наукою та бізнесом, що значно ускладнює освоєння результатів науково-дослідних робіт та їх фінансування. Непослідовність державної інноваційної політики та недостатність фінансування значно обмежують можливості господарюючих суб'єктів для їх інноваційно-інвестиційного розвитку. Дієві механізми поєднання та узгодження інтересів і зусиль учасників інноваційно-інвестиційних процесів забезпечать сталий розвиток економіки, заснованої на нових знаннях.

Висновки

Сучасні труднощі, з якими стикнулась національна економіка, вказують на важливість посиленої уваги держави та бізнесу до проблем інноваційно-інвестиційного розвитку країни. Відновлення економіки та її поступове зростання має ґрунтуватись на розбудові високоефективного промислового комплексу та підвищення його конкурентоспроможності на європейському та глобальному ринках. Інноваційно-інвестиційний розвиток промислових підприємств має стати пріоритетним завданням, що дозволить закласти надійний фундамент для економічного зростання національної економіки на інноваційних засадах.

Сучасні інтеграційні процеси вимагають формування дієвої державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку. Втілення цієї політики має здійснюватись цілеспрямовано, системно та послідовно в комплексі національної інноваційної системи. Використання на державному рівні важелів і стимулів активізації інноваційних процесів, формування сприятливих умов для залучення інвестицій з усіх можливих джерел, підтримка високотехнологічного виробництва дозволить провести якісну перебудову економіки.

Важливим напрямком в стратегії втілення державної політики розвитку має стати законодавче стимулювання інноваційно-інвестиційної активності, формування сприятливого нормативно-правового середовища та інноваційно-інвестиційного клімату, реалізація механізмів стимулювання створення ефективної інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. З доповіді президента України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/1053349-prezident-rozpoviv-pro-masshtabi-zbitkiv-u-sferi-promislovesti-i-vitrati-na-viynu.html>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Думка експерта : Україна втратила 10,3 мільярда доларів інвестицій [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2014/12/5/510814/>.
4. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему : «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2015. — № 16. — С. 117. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/182-viii>.
5. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України : аналітична доповідь [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/strukt_ref-1c985.pdf.
6. The Global Innovation Index 2014. The Human Factor in Innovation [Electronic resource]. — Access mode : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2014.pdf.
7. Інвестиційний та економічний клімат України в умовах російської агресії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.facebook.com/inf.center/posts/592020837608143>.

8. Индекс ділової активності в Україні та РФ впав до найнижчих показників у Європі [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2014/11/6/503787/>.

9. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/strukt_ref-1c985.pdf.

10. Результати Індексу інвестиційної привабливості : 1 Квартал 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/eba-news/important/item/31670-2015-4-15-1053/31670-2015-4-15-1053>.

11. Олійник Т. Діловий клімат та реформи – очікування українського бізнесу у 2015 році. Проект «Ділова думка» [Електронний ресурс] / Олійник Т., Кузяків О., Федець І. — Режим доступу : http://www.ier.com.ua/ua/publications/special_researches/?pid=4.

Рекомендована до друку кафедрою економіки підприємства і виробничого менеджменту ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 11.06.2015.

Лесько Олександр Йосипович — канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту;

Причєна Ірина Валеріївна — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, e-mail: Iryna_Prychepa@mail.ru.

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

O. Yo. Lesko¹
I. V. Prychepa¹

The Issues of Innovative and Investment Development of Industrial Enterprises under Contemporary Conditions

¹Vinnitsia National Technical University

There had been researched the state of innovative and investment development of industrial enterprises under contemporary conditions. There had been analyzed the dynamics of the basic indexes of innovative and investment activities in Ukrainian industry. There had been determined the main issues of innovative and investment development of domestic industrial enterprises under modern conditions. There had been determined the basic directions for the solution of the problems identified.

Keywords: innovations, investments, innovative and investment development, innovative activity, investment activity.

Lesko Oleksandr Yo. — Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor, Head of the Chair of Economics Enterprise and Production Management;

Prychepa Iryna V. — Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor, Assistant Professor of the Chair of Economics Enterprise and Production Management, e-mail: Iryna_Prychepa@mail.ru

О. И. Лесько¹
И. В. Причєпа¹

Проблемы инновационно-инвестиционного развития промышленных предприятий в современных условиях

¹Винницкий национальный технический университет

Исследовано состояние инновационно-инвестиционного развития отечественных промышленных предприятий в современных условиях. Проанализирована динамика основных показателей инновационной и инвестиционной активности в промышленности Украины. Выявлены основные проблемы инновационно-инвестиционного развития отечественных промышленных предприятий в современных условиях. Определены основные направления решения идентифицированных проблем.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, инновационно-инвестиционное развитие, инновационная активность, инвестиционная активность.

Лесько Александр Йосифович — канд. екон. наук, доцент, заведующий кафедрой экономики предприятия и производственного менеджмента;

Причєна Ирина Валериевна — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятия и производственного менеджмента, e-mail: Iryna_Prychepa@mail.ru